

נר מנחם הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר ישיכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת בראשית תשפ"ב | מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה

אודות חטא אדם הראשון כבר דנו קדמונים ועמוק עמוק הוא לפי דרגת אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה. בכללות בוודאי שהחטא היה מבוסס על 'חשבונות' וכפי שנרמז בפסוק בקהלת ז' 'אשר עשה האלוקים את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים' וכמו שפירש רש"י שם מתייחס לאדם הראשון וחטאו הוא החשבונות הרבים... הפעם לא נעסוק בחלק החשבונות אלא בתוצאה שלהם.

הישרות והעקלתון

ברצוננו להתייחס יותר לתוצאות החטא, ל'ירושה' שהוא השאיר לנו לדורי דורות ואשר שינתה את צורת האדם והעולם.

משמעות הפסוק בקהלת שהפגיעה היא ב'ישרות'. האדם היה ישר אבל אחרי החשבונות הרבים הוא כנראה כבר לא כל כך...

אין הכונה רק למה שנקרא בפי הבריות 'ישר' שענינו הגון והוגן. הפקעת הישרות על ידי החטא היא באה לידי ביטוי באופן - שלעומת המצב בו כל מהותו היתה מכוונת לתכלית, והרע היה כח זר שבא לפתות אותו מבחוץ כמו הנחש, אחרי אותו חטא נתערב בו הרע בעצמו, וכמו שהאריך רבנו חיים מוואלאז'ין בשער א' מנפש החיים ובהגהה שם מדברי האריז"ל - שקודם החטא היה היצר הרע מבחוץ ובחטאו נתערבה בו זוהמת הנחש שהיא הרע שנמסך בנפשו, ועל ידי זה נעשתה עירבוביה של רע וטוב.

כוחות הנפש מושכים את האדם לכאן ולכאן, הטוב והרע נלחמים בתוכו פנימה.

המשמעות של התערובת הזו גורמת גם את הקושי לזהות את הרע, כיון שהוא כבר חלק מאישיותו של האדם, והרע והטוב משמשים בו בעירבוביה.

כמו שכתב הנפש החיים שם כמעט אי אפשר להנצל מתערובת רע בתוך הטוב, ועל אחת כמה וכמה שנתערפלה הבהירות ונטשטשה ההבחנה בין תכלת לקלא אילן, בין טוב אמיתי לטוב מזוייף.

עמלק – עקלתון היפך הישרות

את הרע בעולם מסמל 'עמלק'. המילה עמלק מורה על השורש 'מעקל' – עקלתון, היפך הישרות המכוונת אל התכלית. ולא במקרה 'עמלק' בגימטריה 'ספק'. כאשר איבדנו את הישרות נכנסו לעולם של ספקות.

אותם ספקות שמבלבלים את דעתנו על כל צעד ושעל הינם תולדת אותה עירבוביה של חטא אדם הראשון.

(וכשאמרו חז"ל 'המן מן התורה מנין שנאמר המן העץ' יש לנו לפרש כי שורש כח הרע דהמן - עמלק בחטא שגרם לאותו טשטוש ועירפול שבתולדת החטא הראשון, והוא ענין 'עמלק בגימטריה ספק').

לישרי לב - שמחה

הפסוק בתהילים אומר 'ולישרי לב שמחה' כפי מידת הישרות שאדם זוכה לה, ישרות פנימית שמתעלה מעל אותה תערובת רע בטוב וזוכה להבהיר את הטוב, כך יש לאדם שמחה.

'אין שמחה כהתרת הספקות' ולכן לישרים - שמחה, כי אצלם מתבהרת הדרך הנכונה והעולם נעשה ברור ובהיר. עמלק שהוא הספק, מביא לעולם עצבות וכך הוא 'מזנב את הנחשלים' אחרי שהעצבות והיאוש משתלטים עליהם.

יש כאן תהליך דו כיווני. מצד אחד הישרות והבהירות גורמות לשמחה, ומצד שני השמחה מסיעת לבהירות כשמאיךד העצבות שבעולם הבלבול והספק, מעמיקה עוד את הכישלון.

שמחת החגים

יצאנו מימי השמחה של חודש תשרי ואנחנו צריכים לקחת אתנו את השמחה וגם את הישרות. גם בראש השנה ויום כיפור שהם ימי דין יש מקום לשמחה. כפי שאמר נחמיה (פרק ח) לעם שעלה עם עזרא בתחילת הבית השני ביום ראש השנה 'אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם פשמעם את דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעזכם: וכפי שנפסק בטור הלכות ראש השנה 'אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה...'. גם יום כיפור היה יום של מחולות כאמור בסוף מסכת תענית וזאת על שמחת הכפרה מהעונות. על אחת כמה וכמה חג סוכות שהיה שיא המשחה בעם ישראל ובמיוחד בבית המקדש.

ההופעה של השמחה בחודש תשרי איננה מהלך נפרד מהטהרה והכפרה של החודש, אלא חלק בלתי נפרד ממנה. ככל שאדם מזדכך ומתיישר, כך הוא נכנס למהלך של בהירות ושל שמחה.

האבות הקדושים הנקראים 'ישרים' ביקרו אותנו בסוכה וסייעו לנו להכנס למהלך של ישרות ולזכות לישרי לב שמחה, הבה נמשיך להדבק בדרכיהם ובטוהר של חודש תשרי (הכולל גם אותיות 'ישר') ונזכה לחיים בהירים ומאירים.